

DRIESTROOM

Zorgwekkende zorgmijders met LVB

SYMPOSIUMMAGAZINE

DRIESTROOM

Wij hopen dat u een interessante en inspirerende dag heeft gehad en dat u de gepresenteerde kennis en kunde kunt gebruiken in uw eigen praktijk. Met dit symposiummagazine bieden we u een naslagwerk ter herinnering aan het symposium 'Zorgwekkende zorgmijders met LVB' van 22 mei 2013. In dit magazine zijn interviews opgenomen van de sprekers die u op deze dag hebt gehoord, ieder vanuit hun eigen context en maatschappelijke opdracht.

Hoogleraar Judith Wolf onderzoekt al drie decennia de wereld van dakloosheid en zorgmijding. Psychiater Mariet Clerkx behandelt en begeleidt zorgwekkende zorgmijders met een licht verstandelijke beperking (LVB) in hartje Utrecht. Politiechef Oost-Nederland Pim Miltenburg staat nadrukkelijk voor veiligheid in de samenleving. Manager Leger des Heils Katia Maas maakt zich sterk voor de opvang van verslaafden met LVB in Amsterdam West. Diaconaal predikant Paul Oosterhoff biedt vanuit compassie hulp aan degenen die (nog) niet in beeld zijn bij de reguliere hulpverlening.

Veel leesplezier gewenst!

Namens Driestroom,

Joost-Jan Stolker
Bas van Diggelen

loslaten en er zijn op de momenten dat het nodig is

Judith Wolf
hoogleraar maatschappelijke zorg
Radboud Universiteit Nijmegen

tekst Karen Tijssen

Prof. Dr. Judith Wolf, hoogleraar maatschappelijke zorg, hoofd van het Onderzoekscentrum van het UMC St. Radboud, heeft ruim drie decennia ervaring met het opzetten en uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek naar sociaal kwetsbare mensen. Inclusief de aansluiting van de hulpverlening bij de problemen, behoeften en mogelijkheden van deze groep mensen in de samenleving.

Extra aandacht

Mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) zijn vaak kwetsbare mensen. Prof. Dr. Wolf bevestigt dit en geeft aan dat bijna eenderde van de mensen in de maatschappelijke zorg een LVB heeft en dakloos blijkt te zijn. Prof. Dr. Wolf: "Bewezen is dat deze groep een groter risico heeft op bijkomende problemen zoals verslaving, verwaarlozing en crimineel gedrag. We komen vaak schrijnende situaties tegen. Omdat deze specifieke groep extra aandacht nodig heeft, is het belangrijk dat het verstandelijk niveau van mensen zo vroeg mogelijk in het proces wordt vastgesteld."

Voldoen aan de hoge eisen?

Mensen met een LVB worden vaak overschat doordat ze zich goed kunnen presenteren met hun straatwijsheid. Prof. Dr. Wolf vertelt dat hulpverleners te weinig oog hebben voor het lage niveau én daar onvoldoende naar handelen. "Uit de praktijk weten we dat er te hoge eisen worden gesteld en te weinig structuur geboden wordt. Wanneer mensen niet kunnen voldoen aan de eisen die gesteld worden, kan dat hele treurige situaties opleveren," aldus Prof. Dr. Wolf.

Versterken van netwerken

Prof. Dr. Wolf is lovend over de methodiek Critical Time Intervention (CTI). De CTI methodiek is bedoeld om mensen met complexe, maatschappelijke en/of psychiatrische problematiek op gestructureerde wijze in verbinding te brengen met passende

ondersteuning. Daarnaast werkt het ook aan het versterken van het informele steunsysteem. Gedurende een afgeperkte periode bouwt de persoon samen aan een sociaal en professioneel steunnetwerk. "Ik denk dat hier een hele slag te slaan is, zeker met alle bezuinigingen. Natuurlijk is de werkrelatie tussen cliënt en hulpverlener belangrijk, maar het is niet een doel op zich. Vanuit de eigen kracht van de persoon wordt samen gewerkt aan het overwinnen van obstakels en het realiseren van een betere sociale participatie. De hulpverlener moet leren zich overbodig te maken en er te zijn wanneer dat nodig is."

Niet ongegeeneerd uitgaan van eigen kracht

In haar betoog geeft Prof. Dr. Wolf aan: "Ik vind het een goede zaak om uit te gaan van eigen kracht in een eigen omgeving. Daar ben ik helemaal voor, echter zie ik ook heel grote risico's wanneer het gaat om ambulantisering. We mogen niet altijd ongegeeneerd uitgaan van de eigen kracht van mensen met een LVB. De buurt zit echt niet altijd te wachten op sociaal kwetsbare mensen in hun omgeving. Dat is een aspect waar men rekening mee moet houden. Ik denk dat een steunend netwerk en activiteiten cruciaal zijn voor de kwaliteit van leven van mensen. Terwijl activiteiten in een tijd van transities en bezuinigingen juist worden afgebouwd door een gebrek aan tijd en middelen. Daar zit een groot risico."

tekst Deborah Weimer

Daklozen met een licht verstandelijke beperking (LVB) vormen een aparte groep binnen de zorgmijders. Mariet Clerkx weet er alles van. Sinds de oprichting van De Kei is zij er werkzaam als psychiater en eindverantwoordelijke behandelaar. Clerkx: "Onze doelgroep vergt een benadering en behandeling die de reguliere zorg niet kan of wil verschaffen."

De Kei heeft tweeëntwintig bedden beschikbaar voor daklozen met LVB. De bedoeling is dat zij vanuit De Kei doorgroeien naar reguliere woonondersteuning. "Een pittige uitdaging en niet alleen omdat sommige klanten meer dan de helft van hun leven op straat hebben gewoond," zegt Clerkx. "De bezuinigingen in de sector en de overgang naar de Wmo maken het er niet makkelijker op." En dat terwijl de doelgroep van De Kei veel aandacht vraagt. Ze legt uit: "De reguliere hulpverlening is veel te ingewikkeld voor onze doelgroep. Het heeft bijvoorbeeld weinig zin om iemand te vertellen waar hij een bepaald formulier kan ophalen, als de persoon in kwestie niet kan lezen."

Van alle markten thuis

Ingewikkeld is echter niet het enige probleem volgens Clerkx. "De reguliere hulpverlening is voor deze doelgroep ook te beperkt." Dat de hulpverleners van De Kei flink aan de bak moeten voor hun klanten blijkt uit haar volgende opsomming: "We gaan samen naar de gemeente voor de aanvraag van een nieuw id-bewijs. Als het moet, schieten we het bedrag voor. We brengen hen naar agressie-training die buiten Utrecht plaatsvindt. Natuurlijk kunnen ze daar met de trein naartoe, maar dat doen ze niet. Heeft onze klant de stap gemaakt naar een (begeleid) woonvoorziening dan blijft ons ambulante team met hem in contact. En dan helpen we ook met verhuizen, schilderen en inrichten." Al die moeite voor een doelgroep die zijn dankbaarheid op z'n zachtst gezegd nogal verhullend toont. Clerkx lacht: "Onze klanten zijn brutaal, houden zich niet aan afspraken, vertonen asociaal gedrag, zijn niet heel hygiënisch en kampen soms met een verslaving." Dan serieus: "En toch merk je dat ze zich hechten. Aan de begeleiders en aan De Kei als instituut. Zelfs diegenen met een antisociale persoonlijkheid."

Alleen maar verliezers

Clerkx kan nog steeds boos worden om de bezuinigingen en de stelselwijzingen van AWBZ naar Wmo. Het werk dat zij en haar collega's zorgvuldig en met engelengeduld opbouwen, wordt soms in een klap teniet gedaan. Zoals onlangs nog, toen een ex-klant van De Kei uit zijn wooninstelling werd gezet vanwege een gewijzigde indicatie. Ze vertelt: "Door de complexiteit van problematiek had deze persoon een VG 05 of VG 06 indicatie. Maar deze werd niet meer afgegeven. Gevolg? Hij belandde op straat en dwong een zwakbegaafde vrouw om hem in haar thuis te nemen. Daarnaast," vervolgt ze, "bedreigt hij zijn bewindvoerder en haar kinderen. Terwijl hij hiervoor weinig problemen met haar had! Het verlies van zijn indicatie bracht hem weer terug bij af: op straat." Toch blijven Clerkx en haar collega's per individueel geval, met of zonder indicatie, bekijken of en waar ze hulp kunnen bieden. Al constateert zij dat 'de bezuinigingen en de stelselwijzingen BV Nederland geen geld opleveren.'

Middelen & Medicatie

Een groot deel van de doelgroep van De Kei gebruikt zowel middelen als medicatie. Hoe gaat Clerkx daarmee om? "Door streng te zijn! Slaap- en kalmeringsmiddelen als benzo's zijn populair. Ook omdat ze centen opbrengen op de zwarte markt. Als ik ze voorschrijf, zeg ik erbij: 'Ik geef ze je niet omdat je ze nodig hebt, maar omdat ik weet dat jij ze al lang gebruikt. Als je ze opspaat, rond laat slingeren of verpatst en ik kom erachter dan stoppen we ermee'. Dat helpt goed. Je hoeft het maar een keer bij iemand te doen en iedereen in huis weet ervan!"

de kei draagt (meer dan) haar steentje bij

Mariet Clerkx
Psychiater en behandelaar
De Kei, een woon- en behandelvoorziening voor langzaam
lerende dak- en thuislozen in hartje Utrecht

samen en slim werken aan (sociale) veiligheid

Pim Miltenburg
hoofd Operatiën en plv. Politiechef Oost-Nederland
De grootste politie-eenheid van de Nationale Politie,
Oost-Nederland

tekst Karen Tijssen

Een groeiend aantal mensen met een Licht Verstandelijke Beperking (LVB) komt in aanraking met politie en justitie. In de meeste gevallen komt dit doordat zij grensoverschrijdend gedrag vertonen en strafbare feiten plegen. De top 600, een Amsterdamse lijst waar de 600 meest criminele jongeren en jongvolwassenen opstaan, bewijst dit gegeven. De top 600 aanpak is ontwikkeld in Amsterdam waar gemeente, politie en Openbaar Ministerie samenwerken aan veiligheid in de samenleving. Hoofd Operatiën en plaatsvervangend politiechef Oost Nederland Pim Miltenburg bevestigt dat deze groep oververtegenwoordigd is als het gaat om specifieke problematieken zoals overlast.

Tussen wal en schip

Bij de aanpak van criminele jongeren en jongvolwassenen valt inderdaad op dat veel personen uit deze groep een laag IQ hebben en beïnvloedbaar zijn. Zij worden gebruikt voor criminele activiteiten en worden veelvuldig opgepakt en vastgezet; er is veel sprake van recidive bij deze groep. Voor de groep die nu nog in aanmerking komt voor begeleiding maar straks met de WMO niet meer, is een stap naar het criminele circuit snel gezet. Miltenburg spreekt zijn ongerustheid uit over de bezuinigingen die op stapel liggen: "Mijn zorg is dat zorgmijders tussen wal en schip vallen. Soms is het grensoverschrijdende gedrag niet erg genoeg om als politie in actie te komen, terwijl je met gezond verstand ziet dat het misgaat. Ik nodig betrokkenen dan ook uit om in het kader van toekomstige ontwikkelingen met elkaar te kijken wat we kunnen betekenen voor deze doelgroep. Als we elkaar rechtstreeks kunnen vinden in het steunnetwerk rondom de individu, dan scheelt dat veel tijd, geld en kan de overlast worden verminderd."

Sociale veiligheid

Sociale veiligheid is subjectief schetst Miltenburg. "Sociale veiligheid heeft betrekking op de beleving van burgers. Veel burgers zien een groep hangjongeren die zich op een bepaalde plek verenigen als overlast. De politie meet overlast aan de hand van

het aantal vernielingen en strafbare feiten. Wij proberen als politie een bijdrage te leveren aan veiligheid door verbindingen te maken. Wat mij in positieve zin opvalt is dat we steeds meer een netwerksamenleving worden, waar je sneller dingen met elkaar deelt. Het netwerk van de burger heeft een belangrijke functie daarin en wordt ondersteund door technische ontwikkelingen. Denk bijvoorbeeld aan het telefonisch netwerk Burgernet en twitterende wijkagenten. Daarmee proberen we mensen een rol te geven en te verbinden aan de politietoek. Integrale samenwerking is essentieel in de aanpak om te komen tot een verbetering van sociale veiligheid," aldus Miltenburg.

Slimme samenwerking

"Soms komen wij bij ernstig vervuilde woningen en dan vragen we ons af: heeft echt niemand dit eerder gezien? Waarom is er niets aan gedaan? Het heeft waarschijnlijk te maken heeft met de bezuinigingen. We zien dat er overal geknepen wordt waardoor er minder tijd en geld is dit soort zaken op te pakken. Mijn zorg is dat bezuinigingen het einde van de begeleiding aan zorgmijders betekent. Moet het uit de hand lopen voordat er wat gedaan wordt? Ik hoop van harte dat we met elkaar in staat zijn door slimme samenwerking aan de voorkant problemen te voorkomen."

“Je drinkt, je gebruikt en bent te agressief voor de reguliere zorg. En bij de verslavingszorg weet men niet goed om te gaan met je lastige gedrag.” Leger des Heils clustermanager Katia Biemans-Maas geeft aan dat veel Licht Verstandelijk Beperkten deze boodschap te horen krijgen aan de toegangspoorten van de hulpverlening. Biemans-Maas heeft zich sterk gemaakt om een plek te creëren voor deze doelgroep. Haar volhoudendheid en strijdlust resulteerden in een eigen plek voor hen in Amsterdam West, Domus+.

Integrale samenwerking

Woonvoorziening Domus+ is uniek in haar soort. Deze vaste woonplek vormt een belangrijke basis om grip te krijgen op mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) die maatschappelijke overlast veroorzaken en grensoverschrijdend gedrag vertonen. “Mensen met een combinatie van bovenstaande problematieken vallen vaak buiten de boot. Domus+ richt zich specifiek op de begeleiding van overlastgevende zorgmijders mét een lager niveau. Vrijwel alle Domus-bewoners vertonen agressie, gewelddadig gedrag en zijn langdurig in ernstige mate verslaafd aan middelen. Binnen Domus+ is het gebruik van middelen onder voorwaarden toegestaan volgens het principe van ‘harm reduction’. Met harm reduction richten hulpverleners zich primair op het bestrijden van de schade die het gebruik van middelen kan veroorzaken en niet zozeer op het gebruik zelf. Het gaat hierbij niet alleen om de potentiële schade bij de gebruiker zelf, maar ook de mogelijke schade voor de omgeving. Door een integrale samenwerking van specialisten op het gebied van mensen met een LVB, de Geestelijke Gezondheidszorg (GGZ), justitie, politie en andere belanghebbenden kunnen we deze groep wel een basis bieden,” aldus Biemans-Maas.

Schreeuw om aandacht

Biemans-Maas vertelt dat begeleiders van andere domusvoorzieningen in toenemende mate te maken hadden met geschreeuw en gewelddadig gedrag van mensen. “Met reguliere hulpverleningsmethoden leek het gedrag alleen maar te verergeren. Achteraf

bleek dat dit te maken heeft met het geringe snapvermogen en de verstandelijke beperking van enkele bewoners.” Biemans-Maas vertelt dat het voor begeleiders een ingewikkelde materie is doordat bewoners hun beperking uiterst goed kunnen verbloemen. Een voorbeeld: bewoners met een verstandelijk beperkt niveau kunnen wel zelfstandig de weg naar een drugsdealer vinden, maar een bezoekje aan de tandarts is te hoog gegrepen. Het is dan ook niet zo vreemd dat begeleiders soms twijfels hebben over het lage niveau van de bewoners.”

We geven niet zomaar op

De huidige bewoners van Domus+ lijken gebaat bij een omgeving en milieu dat zich richt op begeleiding van bewoners met een beperkt niveau. Deze doelgroep vraagt om een andere benaderingswijze met heldere afspraken en een duidelijke dagstructuur. Speciaal voor deze doelgroep is ook een orthopedagoog aangetrokken. Wat maakt dat binnen Domus+ de agressie en het straatgedrag wel onder controle blijft? “Door de tijd die we voor de bewoner nemen. Je moet bij ons van goede huize komen om uit zorg te worden gezet. We geven niet zomaar op, daar zijn begeleiders op getraind en daar zijn onze teams op geselecteerd. Als het vanwege ernstig grensoverschrijdend gedrag niet meer anders kan, werken we met sancties, zoals een tijdelijke terugplaatsing in detentie. Na dit soort sancties begrijpen bewoners wel dat ze het bij ons niet eens zo slecht hebben en verminderen hun gedragsproblemen,” aldus een betrokken Biemans-Maas.

straatgedrag onder controle

Katia Biemans-Maas
clustermanager Wonen
Leger des Heils in Amsterdam

toevlucht tot de kerk

Paul Oosterhoff
Diaconaal predikant

Protestantse Diaconie Nijmegen. De diaconie zet zich in voor het welzijn van mensen aan de onderkant van de samenleving

tekst Deborah Weimer

Hoewel de ontkerkelijking in Nederland in gestaag tempo doorgaat, staat diaconaal predikant Paul Oosterhoff nog twee keer per week voor een volle kerk. Al zijn de meeste 'kerkgangers' niet gelovig. Wat ze wel zijn? Dakloos, verslaafd, uitgeprocedeerd, ex-gedetineerd en werkloos bijvoorbeeld. En soms licht verstandelijk beperkt. Oosterhoff en zijn collega's helpen hen. Met een beetje geld, een doorverwijzing naar het reguliere circuit en met een gezonde dosis compassie.

De hulpverlening door de Protestantse Diaconie kenmerkt zich door laagdrempeligheid. Op een aantal vlakken. Oosterhoff: "Een indicatie is voor ons bijvoorbeeld niet nodig om hulp te krijgen. De meeste mensen die ons spreekuur bezoeken, hebben geen dak boven hun hoofd. Voor de reguliere hulpinstanties zijn ze onzichtbaar of onzichtbaar geworden. Zouden we een indicatie eisen, dan schieten we ons doel geheel voorbij." Hij gaat verder: "Daarnaast zijn wij geen controlerende instantie. Natuurlijk registreren we elke keer wie we hoeveel hebben gegeven en waarom. Maar als wij je verhaal geloven, dan geven we je geld. Zo simpel is het in feite." Dit laatste is niet alleen de reden waarom het spreekuur populair is, maar ook wat de diaconie onderscheidt van de reguliere instanties. Oosterhoff: "De diaconie kan voorzien in directe financiële ondersteuning. Degene die hier komt met een hulpvraag kunnen we meteen helpen zonder dat daar weken overheen gaan. Moet je bijvoorbeeld de periode tussen WW en bijstand overbruggen, dan kunnen een paar tientjes verschil maken tussen op de been blijven en afglijden."

Beperkt of niet

Naast onmiddellijke financiële steun verzorgt de diaconie ook het financiële beheer voor daklozen en voor mensen die wel een woning hebben maar dit eigenlijk niet aankunnen. Dit zijn vaak de mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB). Hoe groot de groep met een LVB is, kan Oosterhoff lastig

inschatten. "We toetsen mensen niet op hun intelligentie. Hoewel ik regelmatig denk: 'Je begrijpt me niet' kan dat aan een taalprobleem liggen. Er komen immers veel anders-taligen op het spreekuur." Hij vervolgt: "Ook zie ik hier mensen met psychiatrische verschijnselen. Deze zijn voor mij lastig te onderscheiden van een verstandelijke beperking. Van de vijftig tot zestig mensen die ik wekelijks spreek, vermoed ik dat er rond de twintig licht verstandelijk beperkt zijn." Voor de diaconie maakt het overigens niet uit of iemand een LVB heeft. Oosterhoff en zijn collega's proberen iedereen die om hulp vraagt in contact te brengen met (betere) hulpverlening.

Bescheiden succesjes

In 2012 hielp de diaconie ruim 570 mensen op zowel incidentele als structurele wijze. Het aantal personen dat om hulp verlegen zit, ziet Oosterhoff stijgen. "Enerzijds omdat we steeds bekender worden", verklaart hij. "Maar ook belanden steeds meer mensen in de schulden. Door de strengere landelijke regelingen is er weinig voor nodig om mensen die toch al niet veel hebben of niet kunnen meekomen in grote problemen te brengen." Moedeloos wordt hij er echter niet van. "We doen wat we kunnen en proberen dat zo goed mogelijk te doen. Succesverhalen zijn schaars en relatief. Maar toch..., als het lukt om voor iemand die acht jaar dakloos is geweest een woning te regelen, dan geeft dat een goed gevoel!"

Bas van Diggelen & Joost Jan Stolker

Bas van Diggelen is orthopedagoog, GZ-psycholoog en hoofdbehandelaar LVB bij Driestroom. De afgelopen jaren heeft hij zich gericht op de doelgroep mensen met een licht verstandelijke beperking met vaak ook psychische en gedragsstoornissen die ambulante ondersteuning ontvangen. Hij heeft over dit werk ook gepubliceerd. Als hoofdbehandelaar is Bas betrokken bij de Driestroomhuizen. Dit zijn gezinshuizen waar verblijf en behandeling wordt geboden aan veelal kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking en bijkomende (psychische en gedrags) problematiek. Bovendien is Bas enkele jaren betrokken geweest bij de Dwarsweg, een locatie waar verblijf en behandeling wordt geboden aan (voorheen) thuisloze jongvolwassenen met een LVB.

Joost Jan Stolker is adviseur Zorg en Innovatie van Driestroom. Hij is sinds 1997 psychiater en heeft veel gewerkt met (licht) verstandelijk beperkte cliënten met psychische en gedragsstoornissen. Daarnaast had hij diverse managementfuncties. Hij is verbonden aan adviesbureau Koerseigen en verricht psychiatrisch onderzoek en behandeling vanuit zijn recent opgerichte bedrijf Licht-Zorg. In 2002 promoveerde hij op het proefschrift: Struggles in prescribing: determinants of psychotropic drug use in multiple clinical settings, aan de universiteit Utrecht. Vanaf die tijd is hij als senior-onderzoeker verbonden aan het departement farmaceutische wetenschappen Universiteit Utrecht en publiceert onder andere op het gebied van licht verstandelijke beperkte cliënten met psychische en gedragsstoornissen.

www.driestroom.nl